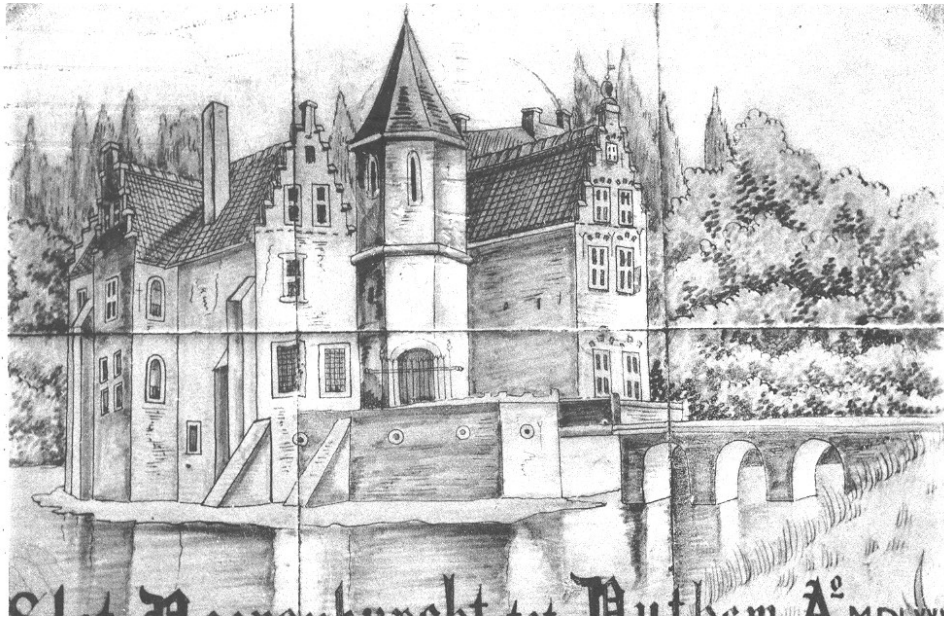

De Vanenburg, speurtocht naar het oude huis

Gérard Hollanders

Afb.1 - Het tegeltableau waarop een (fantasie-)afbeelding van het 'Olde Huys'

Iedereen kent De Vanenburg, het huidige 'kasteel' van die naam. Het adellijk huis met bijgebouwen, parkaanleg en grachten spreekt tot ieders verbeelding. Het is echter nog betrekkelijk 'jong', pas uit de negentiende eeuw, en heeft al enkele voorgangers gehad. In het Jaarboek 1995, eerdere artikelen in De Graver en in de Puttense Historische Canon is daar al heel wat over geschreven. Vanaf de bouw van de tweede Vanenburg door Hendrik van Essen in 1664 tot op de huidige tijd is de historie bekend. Toch zijn er onduidelijkheden, vragen die blijven en niet zo gemakkelijk te beantwoorden zijn. Zoals de vraag naar de oorspronkelijke Vanenburg, waar deze gelegen heeft en hoe deze er dan uit heeft gezien. Er bestaat een tegeltableaux met daarop een afbeelding van een 'Bommelstein'-achtig 'kasteeltje' (afb. 1) die de 16e eeuwse situatie zou tonen. Maar of deze afbeelding op

werkelijkheid berust of een fantasie is van een bewoner van een latere Vanenburg is vooralsnog onbekend. Archeologisch onderzoek zou daar eigenlijk meer duidelijkheid over moeten kunnen verschaffen. Maar dan moet je wel de plaats weten waar dat oude Vanenburg heeft gestaan. En die weten we juist niet. Het is op de topografische kaart van De Man van 1802 en op de kadastrale kaart van 1832 (de oudste bekende betrouwbare kaarten van het gebied) niet aangegeven. Dat op zichzelf kan er op duiden dat het een minder belangrijk 'huys' was. Ook betekent het dat het vóórdat deze kaarten zijn verkend al verdwenen moet zijn. Dat het niet op dezelfde plaats heeft gestaan als de latere Vanenburg is zeker. Immers, nog tot in de achttiende eeuw was er in akten sprake van beide huizen die op korte afstand (een kwartier gaans) van elkaar stonden. Die akten bevatten echter ook enkele aanwijzingen die het zoekgebied kunnen verkleinen. We bekijken ze daarom even wat nauwkeuriger.

Afb. 2: De kadastrale kaart 1832 laat zien dat de weg naar Krakenburg noordelijk langs het vreemde perceel loopt met in de hoek de boerderij Valkelo.

Allereerst de leenakte uit 1678 waarbij Hendrik van Essen het goed Vanenburg tot Gelders leen maakte. Hij had het abtsgoed eerst 'gevrijd' zodat hij niet langer horig was aan de Abdinchof. Naast de 'adelijke haevezaete' Vanenburg die hij in 1664 had laten bouwen bestond het leen uit 'noch het olde huys en alle daartoe gehorende landerijen, gelegen tusschen die Nulderstege ende tusschen die stege voorbij Valkeloe aen het huys ende goet van Evert Jansens kinderen tot aen den Harderwijkerwech'. Kunnen we dit plaatsen? Alleen als we de genoemde 'stegen' en 'wech'

kunnen plaatsen. Valkelo is bekend. Dat staat echter op een andere plaats dan vroeger. Op de kadastrale kaart van 1832 is het gelegen in een bocht van het weggetje vanaf de huidige Waterweg naar de boerderij Krakenburg (afb.2).

Daarmee is ook de noordgrens van ons zoekgebied bepaald. Immers, dit weggetje is de 'stege' die vanaf de Waterweg (vroeger de Harderwijkerwech) langs Valkelo loopt tot aan het huis en goed van de kinderen van Evert Janssen (hoogstwaarschijnlijk Krakenburg). Al vóór 1906 is Valkelo verplaatst naar de Waterweg (afb. 3). De oostgrens is de voormalige 'Harderwijkerwech' (nu Waterweg) en de zuidgrens de 'Nulderstege', nu de 't Oeverstraat.

Afb. 3: De militaire kaart van 1906 laat zien dat Valkelo al is verplaatst. Duidelijk is het Duivelsbos aan de zuidkant van het vreemde perceel zichtbaar.

Vervolgens zien we dat 67 jaar later in 1745 het oude Vanenburg nog steeds bestaat in de huwelijksvoorwaarden van het huwelijk tussen Philip Hendrik van Goltstein en Judith Margarethe van Essen. Daar lezen we 'oudt Vanenburg is gelegen in den ampte van Putten ten westen van Huys Vanenburg. Dit erf en goedt is ten regthen leenroerig aan het furstendoms Gelre en graefschap

Zutphen’.

Het oude Vanenburg zou een kwartier gaans ten westen van het huidige Vanenburg hebben gelegen. Nu is ‘ten westen van’ een nogal vaag begrip. In ieder geval betekent het dat het ongeveer een kilometer westelijk van de huidige Vanenburg zal hebben gelegen.

Afb. 4: de moderne topografische kaart toont de huidige situatie. De weg naar Krakenburg is verlegd en het Duivelsbos is verdwenen. Het huidige tracé van de Engersteeg loopt recht naar het omwalde perceel.

En dat komt overeen met het hierboven begrensde zoekgebied. De aanduidingen kloppen dus wel. Maar nu de vraag: waar precies?. Zowel op de oude kaarten als op de huidige is het gehele gebied agrarisch land met als enige bewoningslocaties de buurtschap Nulde (langs de ‘Nulderstege’) aan de zuid-westrand van het gebied en aan de noord-oostrand Valkelo en Krakenburg. Deze lokaties zijn in de leenakte ook genoemd maar geen van deze vormt de lokatie van het ‘olde huys’ zélf. Op de genoemde kaarten zijn de enige afwijkende percelen in het gebied een stukje bos, het z.g. ‘Duivelsbos’ waar doorheen de Kronkel zich een weg zoekt (zie af. 3) en direct daaraan grenzend een vreemd gevormd perceel, ingeklemd tussen de Waterweg en het

vroegere weggetje naar Krakenburg (in de huidige situatie loopt het weggetje vanaf Krakenburg rechtdoor naar de Waterweg en scheidt daarbij het vreemde perceel van het stuk land waarop nog een eeuw geleden het Duivelsbos lag, zie afb. 4). Dit perceel is oneffen maar wordt gedeeltelijk duidelijk omwald. Hoewel de wal midden vorige eeuw grotendeels is afgegraven is deze ook op de moderne kaart en op afb. 4 en 5 nog goed te zien.

afb.5 Deze foto toont de plaats waar de oude Vanenburg mogelijk heeft gestaan. De omwalling is op de achtergrond nog duidelijk zichtbaar

Naar verluid zou deze zo'n 8 meter hoog zijn geweest. In dit gebied waar vroeger een groot overstromingsgevaar aanwezig was, een gevaar dat toch vaker is bewaarheid, het laatst in 1916, waren ook veel boerderijen van een ringwal tegen het water voorzien. Zou temidden van de omwalling dan de plaats wezen waar het eerste Vanenburg heeft gestaan, het 'Olde Huys'? Toch, als het tegeltableau op waarheid berust, is er nóg een aanwijzing want op de afbeelding ligt de oude Vanenburg temidden van een gracht. Op de achtergrond opgaande bomen. De brug komt van een hoger stuk grond. Het is duidelijk dat als de Vanenburg op

die plek heeft gestaan de gracht gevoed wordt door de beek. De kadastrale kaart 1832 (*afb. 2*) laat zien dat de beek via twee takken samenvloeit in De Kronkel. De noordelijke tak (de Volenbeek) loopt daar westelijk van de Waterweg en zou dan precies via de gracht lopen. Dat is nóg een indicatie voor de positionering. De brug zou dan uitkomen op de Waterweg, ongeveer tegenover de plaats waar de huidige Engersteeg op de Waterweg uitkomt. Helaas is de afgraving niet archeologisch begeleid en zullen we pas weten of er ter plekke in de bodem nog sporen van dit Vanenburg of wellicht zelfs oudere bewoning heeft gezeten als we weten tot hoever de afgraving heeft gestrekt en ook het middenterrein is onderzocht. Maar tot dusver lijkt de lokatie de enige te zijn die er voor in aanmerking komt en voldoet aan de spaarzame gegevens die er over bekend zijn (*afb. 5*).

+++